

Михайло Гузела

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права і процесу
mhuzela@gmail.com

Андрій Палюх

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права і процесу

ПОНЯТТЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

© Гузела М., Палюх А., 2017

Досліджено проблему сутності поняття повідомлення про підозру в кримінальному провадженні. Автори розглядають повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права, кримінальну процесуальну дію, акт правового застосування; кримінальний процесуальний документ; кримінальне процесуальне рішення. Визначено такі ознаки повідомлення про підозру: державно-владний характер; адресовано конкретному суб'єкту; обґрунтованість, законність, вмотивованість рішення; оформляється відповідно до встановленої кримінальної процесуальної форми.

Ключові слова: повідомлення про підозру; інститут кримінального процесуального права; кримінальна процесуальна дія; правовий акт компетентного органу або посадової особи в кримінальному провадженні.

Михаил Гузела, Андрей Палюх

ПОНЯТИЕ УВЕДОМЛЕНИЯ О ПОДОЗРЕНИИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Исследовано суть и содержание понятия уведомления о подозрении в уголовном производстве. Автор рассматривает уведомление о подозрении как институт уголовного процессуального права, уголовное процессуальное действие, акт правового применения; уголовный процессуальный документ; уголовное процессуальное решение. Определяются такие признаки уведомления о подозрении: носит государственно-властный характер; адресуется конкретному субъекту; обоснованность, законность, мотивированность решения; оформляется в соответствии с установленной уголовно-процессуальной формой.

Ключевые слова: сообщение о подозрении, институт уголовного процессуального права; уголовное процессуальное действие; правовой акт компетентного органа или должностного лица в уголовном производстве.

Mykhailo Huzela
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
Ph. D., Assoc. Prof.

Andriy Palyukh
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
Ph. D.

CONFLICTION OF DISMISSAL IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the study of the essence and content of the concept of notification of suspicion in criminal proceedings. The author considers the notice of suspicion as an institution of criminal procedural law, criminal procedural act, act of legal application; criminal procedural document; criminal procedural decision. The following signs of suspicion are defined: it is of a state power nature; addressed to a specific subject; reasonableness, legitimacy, motivation of the decision; is issued in accordance with the established criminal procedural form.

Key words: suspicion report; criminal procedural law institute; criminal procedural act, legal act of competent or official authority.

Постановка проблеми. Повідомлення про підозру є одним із важливих процесуальних рішень прокурора і слідчого під час здійснення кримінального провадження у стадії досудового розслідування. Незважаючи на достатній накопичений позитивний досвід реалізації норм КПК України, окремі проблемні моменти інституту повідомлення особі про підозру залишаються ще не до кінця вирішеними і вимагають розроблення принципово нових нормативних приписів з урахуванням не тільки науково обґрунтованих напрацювань, а й досвіду та потреб судово-слідчої практики.

Аналіз дослідження проблеми. Актуальність задекларованого питання підтверджується значною кількістю публікацій і думок науковців та практичних працівників. Так, вказані питання досліджували О. В. Баганець, В. Т. Маляренко, О. М. Овчаренко, М. А. Погорецький, Л. Д. Удалова, О. В. Фараон, В. І. Фаринник, А. Я. Хитра та інші. Проте, як свідчить практика, однозначної позиції й досі не вироблено, що призводить до різного тлумачення, з одного боку, стороною обвинувачення та, з іншого боку, судами окремих норм КПК. Саме це дає можливість стверджувати про необхідність комплексного аналізу цієї проблематики та розроблення пропозицій для урахування в удосконаленні кримінального процесуального законодавства України.

Метою статті є дослідження сутності поняття повідомлення про підозру в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні точаться бурхливі дискусії серед науковців і практичних працівників про зміст, правову природу та значення інституту повідомлення про підозру. І навіть більше, положення п. 11 ч. 2 ст. 36 КПК України про те, що прокурор уповноважений повідомляти особі про підозру, дає нам підстави стверджувати, що керівна роль у вчиненні цієї процесуальної дії відводиться власне прокурору, який здійснює процесуальне

керівництво досудовим розслідуванням. Як справедливо зазначає О. Ю. Татаров, процес доказування у кримінальному провадженні здійснюється якраз для того, щоб процесуальними засобами підтвердити або спростувати винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення й забезпечити притягнення її до кримінальної відповідальності, котра розпочинається саме з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України) [1, с. 179].

Щодо визначення поняття повідомлення особі про підозру зазначимо, що нормативного визначення цього поняття кримінальний процесуальний закон не містить, і це призводить до розмаїтості трактувань вчених у галузі кримінального процесуального права під час здійснення наукових досліджень, а також практиків у правозастосовній діяльності.

Щоб підтвердити багатоманітність розуміння поняття повідомлення особі про підозру, наведемо міркування деяких учених. Так, Н. С. Карпов вказує, що повідомлення про підозру є одним із найважливіших процесуальних рішень, яке приймає під час проведення досудового розслідування прокурор або слідчий за погодженням з прокурором [2, с. 132].

О. В. Фараон зазначає, що повідомлення про підозру – один із важливих і відповідальних актів стадії досудового розслідування кримінального провадження, який, відтак має визначену процесуальну форму і зміст [3, с. 204].

На думку О. В. Капліної, повідомлення про підозру – це процесуальна діяльність, зміст якої полягає у тому, що слідчий або прокурор складає письмове повідомлення про підозру та його вручають особі відповідно до ст. ст. 276–279 КПК України [4, с. 241].

В. О. Гринюк вказує, що підозра – це процесуальне рішення прокурора, слідчого (за погодженням із прокурором), яке ґрунтується на зібраних доказах під час досудового розслідування та в якому формується припущення про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення з повідомленням про це такій особі та з роз'ясненням її прав і обов'язків [5, с. 122].

Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк зазначають, що аналіз положень КПК України та наукових джерел дає змогу виокремити такі значення категорії “повідомлення про підозру”: процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276–279 КПК України [4, с. 241]; процесуальне рішення [5, с. 94; 7, с. 77]; процесуальна дія [6, с. 603]; інститут кримінального процесуального права [7]; етап стадії досудового провадження та форма повідомлення [8, с. 10]; етап досудового розслідування [9, с. 344]; перший етап формування державного обвинувачення [7, с. 78], первинна форма обвинувальної діяльності щодо конкретної особи [10, с. 241]; початок реалізації функції обвинувачення [11]. Продовжуючи свою думку, ці автори підтримують позицію Т. В. Лукашкіної, що зі змісту глави 22 КПК України можна зробити висновок про те, що під повідомленням про підозру мається на увазі й документ, у якому формулюється підозра, і дія – повідомлення про підозру [12, с. 33].

А. Я. Хитра вказує, що повідомлення про підозру можна тлумачити як: інститут кримінального процесуального права; кримінальну процесуальну дію; акт правового застосування; кримінальний процесуальний документ; кримінальне процесуальне рішення [13, с. 350].

Повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права – це сукупність кримінальних процесуальних норм, які регламентують порядок та підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності під час досудового розслідування.

Повідомлення про підозру як кримінальна процесуальна дія – це здійснення компетентною посадовою особою (прокурором або за дорученням прокурора слідчим) своїх обов'язків щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності у межах наданих кримінальним процесуальним законодавством повноважень.

Повідомлення про підозру як акт правового застосування – це правовий акт компетентного органу або посадової особи (прокурора або за дорученням прокурора слідчого), виданий на підставі кримінальних процесуальних фактів і норм кримінального процесуального права, що визначає права, обов'язки особи, яка притягається до кримінальної відповідальності (підозрюваного), та міру її відповідальності.

Повідомлення про підозру як кримінальний процесуальний документ – це матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію про притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, яке оформляє у кримінальному процесуальному порядку прокурор або за дорученням прокурора слідчий і який має відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства юридичну силу.

Повідомлення про підозру як кримінальне процесуальне рішення – це розумова діяльність прокурора та слідчого із визначення майбутнього правового статусу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та визначення подальшого руху кримінального провадження [13, с. 350–351].

Аналіз ознак повідомлення особі про підозру є важливою складовою ґрунтовного дослідження цього поняття. Найвдалішу та найповнішу сукупність ознак повідомлення про підозру, на наш погляд, окреслила О. В. Капліна, яка підсумовує, що можна виокремити такі основні ознаки підозри у кримінальному провадженні: підозра може сформуватися тільки після внесення відомостей до ЄРДР, початку кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; підозра може виникнути в осіб, які здійснюють досудове розслідування, – слідчого та/або прокурора; підозра завжди суб'єктивна, оскільки виникає на підставі внутрішнього переконання слідчого та/або прокурора, яке формується відповідно до зібраних у кримінальному провадженні доказів; підозра – це ймовірне судження, припущення, попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення; підозра повинна бути обґрунтованою, оскільки закон вимагає, щоб особі обов'язково повідомляли про підозру передусім за наявності достатніх доказів для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України); підозра має бути формалізована у вигляді процесуального документа – повідомлення про підозру, який складають відповідно до вимог ст. 277 КПК України; підозра, як обґрунтоване припущення про те, що певна особа вчинила кримінальне правопорушення, має бути перевірена під час кримінального процесуального доказування для її спростування або підтвердження та трансформації в обвинувальне твердження, що знайде відображення в обвинувальному акті; підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом; підозра – це обов'язковий етап кримінального провадження, зокрема стадії досудового розслідування, оскільки саме з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України); структурні елементи, які входять до підозри та формалізуються у повідомленні про підозру, повинні повністю відтворюватися в обвинувальному акті [4, с. 240–241].

Вважаємо, що найповнішу характеристику ознак повідомлення про підозру надала А. Я. Хитра. Зокрема, дослідниця зазначає, що повідомлення про підозру:

- є проміжним результатом вирішення кримінального провадження, тобто його подальшого руху, і підсумком процесу вирішення питання про початок процедури притягнення особи до кримінальної відповідальності;
- є актом застосування норм кримінального процесуального права;
- приймається на підставі кримінального процесуального закону і спирається на конкретну норму, тобто є законним й обґрунтованим;
- виходить від компетентних органів держави, їх посадових осіб (прокурора, слідчого) і є категоричним, офіційно владним, обов'язковим для виконання;
- адресується чітко визначеному суб'єкту (особі, яка вчинила кримінальне правопорушення і у зв'язку із чим вона затримана або її причетність встановлена доказами у кримінальному провадженні), тобто є засобами індивідуальної правової регламентації кримінальних процесуальних відносин;
- має певну встановлену кримінальним процесуальним законом форму документа (крім назви за формою, містить інші чітко позначені реквізити: дату та місце складання; назву органів або посадових осіб, котрі їх видали; підписи, дати; мають сувору структуру тощо) [13, с. 350].

Повідомлення особі про підозру має важливе юридичне значення, оскільки після його складання настають відповідні правові наслідки. Згідно з п. 14 ч. 2 ст. 3 КПК України, момент

повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення означає притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності. Аналізуючи норму матеріального права, а саме ч. 2 ст. 49 КК України, про те, що перебіг давності зупиняється, якщо особа, котра вчинила злочин, ухилилася від досудового слідства або суду, дозволимо собі логічно припустити, що з моменту повідомлення особі про підозру офіційно розпочинають обчислюватись строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності. Крім цього, відповідно до змісту ч. 1 ст. 42 КПК України, можемо також ствердно сказати, що після повідомлення особі про підозру особа, яка залучається до сфери кримінального судочинства, набуває відповідного процесуального статусу, а саме підозрюваного. Складення такого кримінального процесуального акта сприяє виконанню таких завдань кримінального провадження, як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування і судового розгляду, а також до кожного учасника кримінального провадження застосовується належна правова процедура. Додамо, що після повідомлення про підозру кримінальний процесуальний закон надає право компетентним державним органам та посадовим особам за відповідних підстав застосовувати до підозрюваного запобіжні заходи.

Висновки. Отже, повідомлення особі про підозру – це інститут кримінального процесуального права, який полягає у вчиненні процесуальних дій компетентним державним органом чи посадовою особою (прокурором або за погодженням з прокурором слідчим), що реалізуються у відповідному правозастосовному акті, що спричиняє притягнення особи до кримінальної відповідальності та набуття цією особою відповідного процесуального статусу (підозрюваного), а також створює передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання завдань кримінального судочинства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Татаров О. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення / О. Татаров // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 4. – С. 179–186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf>.
2. Карпов Н. С. Наслідки незаконного повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / Н. С. Карпов // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон, 2014. – Вип. 5. – Т. 3. – С. 132–136.
3. Фараон О. В. Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / О. В. Фараон // Науковий вісник Харківського національного університету. – 2014. – Вип. 1. – Т. 8. – С. 204–207.
4. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність / О. В. Капліна // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 238–242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf.
5. Гринюк В. О. Окремі питання вдосконалення процесуального порядку повідомлення про підозру / В. О. Гринюк // Сучасні проблеми криміналістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., присвяченої 100-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Колмакова (м. Одеса, 27–28 вересня 2013 р.) / упоряд. В. В. Тіщенко, О. П. Ващук. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 93–96.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
7. Івасюк І. Г. Інститут “Повідомлення про підозру” нового кримінального процесуального законодавства України / І. Г. Івасюк // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 74–79.
8. Іващенко О. В. Інформування учасників кримінального провадження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. В. Іващенко. – Одеса, 2013. – 20 с.
9. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
10. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
11. Гринюк В. Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення / В. Гринюк // Право України. – 2013. – № 11. – С. 120–126.

12. Лукашкина Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса / Т. В. Лукашкина // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конфер. (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.) / відпов. за вип. Ю. П. Аленін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 30–36. 13. Хитра А. Я. Визначення поняття повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / А. Я. Хитра // Теорія та практика правоохоронної діяльності: Міжнар. наук.-практ. конфер. (11 листопада 2016 року) / упор. Ю. С. Назар. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – С. 348–351.

REFERENCES

1. Tatarov O. *Problemy povidomlennia pro pidozru ta shliakhy yikh vyrishennia* [Problems of notification of suspicion and ways of their solution]. Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy. 2014. No 4. pp. 179–186. Available at : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf>.
2. Karpov N. S. *Naslidky nezakonnoho povidomlennia pro pidozru u kryminalnomu provadzhenni* [The consequences of illegal reporting of suspicion in criminal proceedings]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Kherson, 2014. Vol. 5. T. 3. pp. 132–136.
3. Faraon O. V. *Protsesualna forma pysmovooho povidomlennia pro pidozru u kryminalnomu provadzhenni* [Procedural form of written notification of suspicion in a criminal proceeding]. Naukovyi visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu. 2014. Vyp. 1. T. 8. pp. 204–207.
4. Kaplina O. V. *Pidozra u kryminalnomu provadzhenni: poniattia, oznaky, sutnist* [Suspicion in criminal proceedings: concept, attributes, essence]. Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. 2013. No 1. pp. 238–242. Available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf.
5. Hryniuk V. O. *Okremi pytannia vdoskonalennia protsesualnoho poriadku povidomlennia pro pidozru* [Separate issues for improving the procedural reporting of suspicion]. Suchasni problemy kryminalistyky : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii, prysviachenoi 100-richchiu z dnia narodzhennia doktora yurydychnykh nauk, profesora V. P. Kolmakova (m. Odesa, 27–28 veresnia 2013 r.) / uporiad. V. V. Tishchenko, O. P. Vashchuk. Odesa : Yurydychna literatura Publ., 2013. pp. 93–96.
6. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal Procedural Code of Ukraine: scientific and practical commentary]. za zah. red. prof. V. H. Honcharenka, V. T. Nora, M. Ye. Shumyla. Kyiv : Yustinian Publ., 2012. 1224 p.
7. Ivasiuk I. H. *Instytut "Povidomlennia pro pidozru" novoho kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy* [Institute "Suspicion" of the new criminal procedural legislation of Ukraine]. Mytna sprava. 2013. No 4 (88). Vol. 2. Kn. 2. pp. 74–79.
8. Ivashchenko O. V. *Informuvannia uchashnykiv kryminalnoho provadzhennia : avtoref. dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : 12.00.09* [Informing participants in criminal proceedings: author's abstract. dis. for obtaining sciences. Candidate Degree Lawyer Sciences: 12.00.09]. Odesa, 2013. 20 p.
9. *Kryminalnyi protses : pidruchnyk* [Criminal process: textbook]. Yu. M. Hroshevyi, V. Ya. Tatsii, A. R. Tumanians ta in. ; za red. V. Ya. Tatsiia, Yu. M. Hroshevoho, O. V. Kaplinoi, O. H. Shylo. Kharkiv : Pravo Publ., 2013. 824 p.
10. Loboiko L. M. *Kryminalnyi protses : pidruchnyk* [Criminal process: textbook]. Kyiv : Istyna Publ, 2014. 432 p.
11. Hryniuk V. *Okremi pytannia povidomlennia osoby pro pidozru yak pochatok realizatsii funktsii obvyynuvachennia* [Separate issues of suspicion notice as the beginning of the function of the prosecution]. Pravo Ukrainy. 2013. No 11. pp. 120–126.
12. Lukashkina T. V. *Dokazyvanie kak etap pravoprimeritel'nogo protsesssa* [Proving as a stage of law enforcement process]. Aktual'ni problemy dokazuvannya u kryminal'nomu provadzhenni : materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi Internet-konferentsiyi (m. Odesa, 27 lystopada 2013 r.) / vidpov. za vypusk Yu. P. Alenin. – Odesa : Yurydychna literatura, 2013. pp. 30–36.
13. Khytra A. Ya. *Vyznachennia poniattia povidomlennia pro pidozru u kryminalnomu provadzhenni* [Definition of notion of notification of suspicion in a criminal proceeding]. Teoriia ta praktyka pravookhoronnoi diialnosti: Mizhnarodna nauk.-prak. konferentsiia (11 lystopada 2016 roku) / upor. Yu. S. Nazar. Lviv: LvDUVS Publ., 2016. pp. 348–351.

Дата надходження: 20.06.2017 р.